

ISHLAB CHIQRISH SOHALARIDA ISHCHI-XODIMLARNI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH

Avazbek Usmonov Samandar o'g'li

*Qarshi Davlat Universiteti, Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizli
(tarmoqlar bo'yicha) yo'nalishining 2-bosqich talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqola ishlab chiqarish sohalarida aholini xavfsizligini ta'minlash uchun texnika xavfsizligining qanchalik ahamiyatga ega ekanligini hamda ularning ishlab chiqarish faoliyatining yakuniy natijalariga ta'sir masalalari ko'rib chiqiladi va ish jarayonida aholini xavfsizligi, salomatligi va ish qobiliyatini oshirishni ta'minlovchi qonunlar tizimi hamda ularga muvofiq keladigan ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy texnikaviy vositalar va yakuniy tushunchalarni taqdim etishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: texnika xavfsizligi, texnologik, korxonalar, ishchilarning xavfsizligi, samaradorlikning iqtisodiy omili, kasbiy kasalliklar, ekologik omillar, xodimlarni zararli va xavfli omillardan himoya qilish.

Hozirgi kunda ishlab chiqarish sohalarida aholini xavfsizligini ta'minlash uchun eng muhim narsa bu – texnika xavfsizligi hisoblanib kelmoqda.

Texnika xavfsizligi bu-ishlovchilarga ishlab chiqarishda texnika xavfsizligini, uning oldini oladigan tashkiliy chora-tadbirlarni va texnika vositalar tizimi.

Zamonaviy dunyoda mehnatni muhofaza qilish ishlab chiqarish sohasining jadal rivojlanishi va yangi faoliyat turlari paydo bo'lishi bilan bog'liq.

Uning tamoyillariga rioya qilish bir qancha vazifalarni hal qilishga imkon beradi, xususan:

- korxonalar xodimlarini sog'lig'iga yoki ular avlodlarining sog'lig'iga ta'sir qiluvchi zararli va xavfli omillardan kafolatlangan himoya;
- ishlab chiqarish jarayonini ta'minlash xarajatlarini kamaytirish;
- jiddiy iqtisodiy yo'qotishlarni oldini olish;
- mehnat qonunchiligi talablariga rioya etilishini nazorat qiluvchi organlarning talablari va moliyaviy sanksiyalarini istisno qilish;
- xodimlar mehnat unumdorligi va sifatini oshirish;

Afsuski, haqiqatni ta'kidlash kerakki, yurtimiz korxonalarida mehnatni muhofaza qilishga yetarlicha e'tibor berilmagan. Bozor munosabatlarining tez va kam boshqariladigan shakllanishi davrida korxonalar rahbarlari qisqa vaqt ichida maksimal foyda olishni asosiy maqsad deb hisoblashgan, shu bilan birga elementar texnika xavfsizligi qoidalarini qo'pol ravishda e'tiborsiz qoldirdilar.

To'g'ri, boshqaruvchilarning bugungi avlodning aksariyati "Mehnat muhofazasi - muvaffaqiyatga erishishning kalitidir" degan so'zlarni o'z ishida shior

qilib olib, korxonada mehnatni muhofaza qilishni tashkil etishga to'g'ri yondashuvning qanchalik ahamiyatga ega ekanligini tushunadilar.

Xo'sh, ishlab chiqarish sohalarida (korxonalarda) aholining xavfsizligini ta'minlash qilishning ahamiyati nimadan iborat?

Avvalo, eng yuqori qadriyat har doim inson, uning hayoti va sog'lig'i hisoblanadi. Na ish haqi miqdori, na ishlab chiqarilgan mahsulotning qiymati xavfsizlik qoidalarini e'tiborsiz qoldirish, na korxonada rentabelligi darajasi, va mavjud hayot tahdidlarini oqlash uchun asos bo'la olmaydi. Bundan tashqari, bu holatda, o'ziga xos bilim, ko'nikma va tajribaga ega bo'lgan xodim sifatida ma'lum bir shaxsning qadri haqida gapiramiz.

Ikkinchidan, aholini xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha to'g'ri tashkil etilgan ishlar mehnat xodimlarning intizomini oshiradi, bu esa o'z navbatida mehnat unumdorligini oshirishga, baxtsiz hodisalar sonini kamaytirishga, uskunalarning buzilishiga va u oxir-oqibatda ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi.

Uchinchidan, korxonalarda ishlayotga xodimlarning mehnatni muhofaza qilish nafaqat xodimlarning o'z vazifalarini bajarishda ularning xavfsizligini ta'minlashni nazarda tutadi. Masalan, kasbiy kasalliklarning oldini olish, tanaffuslar paytida ishchilarning yaxshi dam olishlari va ovqatlanishini to'ri tashkil etish, sud mahsulotlari bilan kuniga kamida bir marotaba berilishi ularni zarur ish kiyimlari va gigiyena vositalari bilan ta'minlash, hatto ijtimoiy imtiyozlar va kafolatlarni amalga oshirish. Korxonada mehnatni muhofaza qilishni tashkil etishga to'g'ri yondashish, xodimlarni rag'batlantirishning turli usullaridan to'g'ri foydalanish, xodimlarga zarur bo'lgan rahbariyatning ishonchliligi, barqarorligi va befarq emasligi haqidagi fikrni beradi. Shunday qilib, o'rnatilgan mehnat muhofazasi tufayli kadrlar aylanmasi kamayadi, bu ham butun korxonaning barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda aholini mehnatni muhofaza qilish har qachongidan ham dolzarb masalalaridan biridir. Bozor iqtisodiyotida rahbariyat mehnatni muhofaza qilish masalalariga beparvo bo'lgan muvaffaqiyatli korxonani tasavvur qilish qiyin. Ma'lumki, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar jarayonni ishdan chiqaradi, ko'pincha, ular uzoq vaqt davomida korxonaning ishini to'xtatib qo'yadi, jamoada asabiy vaziyat yaratibgina qolmay, balki katta moliyaviy yo'qotishlarga ham olib keladi. Dunyoning eng yirik kompaniyalari tajribasidan kelib chiqib shuni aytishimiz mumkinki, yuqori rahbarlar ishchilar mehnatini muhofaza qilishni asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biri deb hisoblashadi. Shunday qilib, ular korxonada faoliyatining o'nlab ko'rsatkichlaridan ishchilar mehnati va sog'lig'ini himoya qilishni xodimlarning malakasi va kompetensiyasidan keyin ikkinchi o'ringa qo'yishadi. Biz ham agar shu usullardan foydalansak, korxonalarda baxtsiz hodisalarni bo'lishini, ishchi xodimlarni vaqti charchab qolishini hamda ularni sog'lig'ini saqlashga yordam beradi.

Ishlab chiqarish jarayoniga xavfsizlik talablari. Texnologik jarayonlarni tashkil

etishni va bajarishni loyhalashda davlat standarti quyidagilarni hisobga olishni taqozo etadi.

-Xavfli va zararli ta'sir etish mumkin bo'lgan ishlab chiqarish chiqindilari, materiallari bilan ishchilarni bevosita kontakli aloqada bo'lishni oldini olish;

- xavfli va zararli ishlab chiqarish omillari mavjud bo'lganda kompleks avtomatlashtirish va mexanizatsiyalashtirishni joriy etish;

- ishchi, xodimlarning xavfsizligini ta'minlovchi va avariya holatida ishlab chiqarish uskunalarni o'chirish nazorati sistemasini ta'minlash va texnologik jarayonlarni boshqarishni amalga oshirish;

- xavfli va zararli omil hisoblangan ishlab chiqarish chiqindilarini ish joylaridan chiqarish va ularni zararsizlantirish;

Ishla chiqarishda ishchi xodimlarning xavfsizligini ta'minlashni asosiy omillaridan biri bu uskunalarga xizmat qiluvchi xodimlarni kasbiy tayyorgarligi va bajaradigan ishga ularning jismoniy imkoniyatini mavjudligidir.

Ishlab chiqarish uskunalarga umumiy xavfsizlik talablari. Ishlab chiqarish uskunalarga, mashina va mexanizimlarga mehnat sharoiti hamda ularning elementlari, uskunar konstruksiyalarini hisobga olgan holda, sodir bo'lishi mumkin bo'lgan xavfli va zararli omillar manbayi aniqlanadi undan so'ng xavfsizlik talablari belgilanadi.

Ishchi xodimlarning xavfsizligini ta'min qilish nuqtai nazaridan uskunalarga qo'yilgan asosiy talablarga quydagilar kiradi: ishchilar sog'ligi va hayot uchun xavfsizlik hamda ularni ishlatishda ishonchlik va qulayliklar.

Uskunalar avariya sodir bo'lganda o'chirishi lozim bo'lgan knopkalar, dastalari, shitlari ularni ko'rinadigan va qulay joyda joylashtirishi kerak. Bu talabni bajarishda ularni qizil ranglarga bo'yab qo'yilishi ishchilarni xavfsizligi uchun yanada bir qadam qo'yilgan bo'ladi.

Ishchi-xodimlarning xavfsizligini ta'minlash uchun texnologik jarayonlarni masofadan boshqarishni yo'lga qo'yish eng samarali usullaridan biri hisoblanadi. Chunki bunda ishchining bevosita xavfli zonada bo'lmasligini ta'minlaydi.

Ishlab chiqarish jarayonining yaqinida insonni bo'lishi qiyin yoki mumkin bo'lmaganda jarayonni masofadan boshqarish usuli qo'llaniladi. Bunda uskunalarga xizmat qiluvchi ishchining xavfli zonada yetarlicha uzoqda turishini ta'minlab beradi.

Masofadan boshqarish zamonaviy chorvachilik komplekslarida (ozuqa tayyorlash, gungni chiqarish va boshqalarida), oson alanganadigan yoki toksik moddalar bilan (bo'yoq ishlari, urug'larni zararlash va boshqalar), ishlaganda, bug'li qurutgichlarda, mevalarni quritish uskunalarda, idishlarni bug'lashda va boshqa ko'plab joylarga ishlatilganda juda katta samara beradi.

O'zining ta'sir etish prinsipi bo'yicha masofadan boshqarishning quydagi sistemalari mavjud:

1. Mexanik;

2. Гидравлик;
3. Пневматик;
4. Electron;
5. Kombinatsiyalashgan.

Mexanik boshqarish uskunalari boshqarish pultidan uncha uzoq bo'lmagan masofada joylashganda boshqarsa bo'ladi. Agar boshqarish yetarlicha uzoqlikdan amalga oshirish kerak bo'lsa unda boshqarishning boshqa sistemalaridan foydalaniladi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam ishlab chiqarish sohalarida ishchi-xodimlarning xavfsizligini ta'minlash, shuningdek, ishchi-xodimlarning salomatligi masalalari har qanday korxonalar uchun juda muhim va dolzarb hisoblanadi. Ishchi-xodimlarning xavfsizligini ta'minlash bu – zamonaviy davlatning ijtimoiy siyosatining eng muhim elementidir. Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunlarga rioya qilmasdan, shuningdek korxonalarda xavfsiz mehnat sharoitlarini ta'minlashga qaratilgan choratadbirni modernizatsiya qilmasdan sanoatni samarali rivojlantirish kerak emas. Ishchi-xodimlarning xavfsizligini ta'minlash uchun texnologik jarayonlarni masofadan boshqarishni yo'lga qo'yish eng samarali usullaridan biri hisoblanadi. Chunki bunda ishchining bevosita xavfli zonada bo'lmasligini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Безопасность жизнедеятельности: учеб. пособие. 3-е изд., испр. и доп. / под ред. О. Н. Русака. – СПб.: Изд-во «Лань», 2000. – 448 с.
2. Соловьев А. Охрана труда и защита пострадавших на производстве в США. –URL: [http://www.rhr.ru/index/rule/social_work_and PR/5081,0.html](http://www.rhr.ru/index/rule/social_work_and_PR/5081,0.html)
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 30 sentyabrdagi 616-son qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonuni, Toshkent, 1993 y.
5. O.Qudratov, T.G'aniev. Hayot faoliyat xavfsizligi. Toshkent <<Mehnat>>-2004.
6. H.E.G'oirov. Mehnat muhofazasi. Toshkent <<Mehnat>>-2000.
7. **O'.R.Boynazarov.** Hayot faoliyat xavfsizligi. Ma'ruza matnlar to'plami. Qarshi-2000
8. **G'.E.Yormatov.** Hayot faoliyat xavfsizligi. Ma'ruza matnlar to'plami. Toshkent-2003.